

Häzirki zaman innowasion we kommunikasion tehnologiýalar önümçilige giňden ornaşdyrylýar. Maglumat tehnologiýalarynyň goraglylygyny, howpsuzlygyny üpjün etmek, kiberhowpsuzlyk ulgamyny kämilleşdirmek babatda ýurdumyzda köp sanly işler alnyp barylýar. 2017-nji ýylyň 7-nji iýunynda Türkmenistanyň Prezidentiniň Karary bilen tassyklan “Türkmenistanyň kiberhowpsuzlygy üpjün etmek boýunça Döwlet maksatnamasy” we “Türkmenistanyň kiberhowpsuzlygyny üpjün etmek boýunça Döwlet maksatnamasyny ýerine ýetirmegiň 2017 - 2021-nji ýyllar üçin Meýilnamasy” kabul edildi. Maglumatlaryň goraglylygyny üpjün etmegiň birnäçe usullary we serişdeleri bar. Olaryň hatarynda maglumatlary goramagyň biometrik tehnologiýalaryny görkezmek bolar. Biometrik tehnologiýalar. Biometriýa adamlary individual fiziki häsiýetlendirijileri we özüni alyp barşy boýunça tanamak we barabarlaşdyrmak usulyýetidir. Ol XIX asyryň ahylarynda statistik usullary çekmek arkaly, mukdar taýdan biologik tejribeler (eksperimentler) bilen meşgullanýan ylmyň bir bölegi hökmünde peýda boldy. Häzirki döwürde “biometriýa” diýip maglumat tehnologiýalary nukdaýnazardan meňzeşligi bolmadyk (unikal) fiziologik aýratynlyklary ýa-da özüni alyp barşynyň häsiýetlendirijilerini ölçemek we olary degişli maglumatlar binýadynda saklanýan nusgalyklar (etalonlar) bilen deňeşdirmek arkaly şahsyýetiň barabarlaşdyrylmasy amala aşyrylan awtomatlaşdyrylan usullaryň we serişdeleriň toplumyna düşünilýär. Biometrik ulgamlardan peýdalanmak bilen:

- fiziki ýüzlenmek hukuklaryny kesgitlemek;
- kompýuter we bank torlarynyň terminallarynda, serişdelere uzakdan ýüzlenmek ulgamlarynda wirtual ýüzlenmek hukuklaryny kesgitlemek;
- hasaba alyş we barlag ýaly meseleler çözülýär. Biometrik ulgamlaryň esasy artykmaçlygy olaryň müşderi bilen aragatnaşyk interfeýsiniň ýönekeýliginde we ygtybarlylygyndadyr. Biometrik ulgamlaryň ygtybarlylygy düşüňjesinde üç esasy aýratynlyk tapawutlandyrylýar:
 - Biometrik enjamlar bilen geçirilýän barabarlaşdyrma ähtimallyk häsiýetli bolup, skanirleme şertleri her sapa birhili, bedeniň skanirlenýän bölegi ýa-da müşderiniň özüni alyp barşynyň hem her sapa tapawutlylygy bilen şertlendirilýär. Diýmek, ölçegleriň nusga bilen gabat gelmegini diňe gabat gelme derejesi arkaly aňladyp bolar. Şoňa görä, ähli biometrik enjamlar özüňi ykrar etmezligiň ähtimallygynyň (ulgamyň registrirlenen peýdalanyjysyny barabarlaşdyrmazlyk ähtimallygy), kesekini özüňi hasaplamagyň ähtimallygynyň (kesekini hakyky peýdalanyjylaryň biri bilen çalyşmak ähtimallygynyň) parametrleri bilen häsiýetlendirilýär;
 - ulgamyň bilgeşleýin aldanýan goraglylygy we biometrik skanirlemegiň obýektini simulirlmek synanyşyklaryna garşy durmak başarnygy;

- ýygnaýan biometrik informasiýany rugsatsyz peýdalanmaktan goramak.

Häzirki döwürde statiki we dinamiki usullara bölünýän köp sanly biometrik usullardan peýdalanylýar.

Statiki usullar adamyň fiziologik, ýagny oňa doglan gününden berlen we ondan aýrylmaýan unikal häsiýetlerine esaslanýar. Bu usulda barmak yzlary, ýüzüň, eliň geometriýasy seljerilýär.

Biometriki ýüz tanamak

Ýüz tanamak tehnologiýasy biometrika ylymyny ulanyjynyň ýüz aýratynlyklaryna ulanýar. Ýüz tanamak algoritmleri, adam ýüzleriniň dürli aýratynlyklaryny ýa-da aýratynlyk nokatlaryny, şol sanda gözleriň, gaşlaryň, burnuň, agzyň, eňegiň we gulaklaryň ýerleşişini kesgitlemek we ölçemek arkaly biometrik şablon döredýär. Iki şablon, iki suratyň bir adama deňşlidigini görkezýän deňşdirme netijesi bilen deňşdirilýär. Biometrik nusganyň çesmesiniň sanly ýa-da kagyz köpeldilmezligini üpjün etmek üçin janlylygy kesgitlemek hem ulanylyp bilner. Ýüz tanamak ulgamlary adamyň ýüzi barada anyk, tapawutly maglumatlary saýlamak üçin kompýuter algoritmlerini ulanýarlar. Gözleriň ýa-da eňegiň görnüşi ýaly elementler soňra matematiki şekillendirişe öwürüler we ýüz tanamak maglumatlar bazasynda toplanan beýleki ýüzlerdäki maglumatlar bilen deňşdiriler. Belli bir ýüz hakda maglumatlar ýüz şablony diýilýär we suratdan tapawutlanýar, sebäbi diňe bir ýüzüni beýlekisinden tapawutlandyrmak üçin ulanyp boljak käbir maglumatlary öz içine alýar.

Altyn ABDYŇUKUROWA
Türkmenistanyň Döwlet energetika
institutynyň talyby